

ШЫҢ

1967 ч.
НОВАБР
18
СУББОТА
№ 272 (6906)
Өртээ 2 көп.

„Октябьның 50 чылы болгаш делегейниң ажылчын аңгызы“

Делегейниң эртем конференциясы ажылын дооскан

Ноябрь 15-те Кремль тастарыг болгаш „Октябьның 50 чылы болгаш делегейниң ажылчын аңгызы“ деп делегейниң эртем конференциясының түңдөс хуралы болган.

Конференцияны аякка келтирерге Совет Уйулданыш Коммунист партиязының удурткучу айма-

дары, аймактың демократы болгаш национал-хосталгыш империализмниң сүрөгү аймакчылар, чеден аймак чурттардан келген эртемден-марксистер кирди.

СЭЖП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

БИСТИҢ АЖЫЛ-ИШЧИ ХЕРЭЗЖЕННЕРИВИС

«Эржим совет херэзженнер, бөгүн силерге чуугалап тур бис. Улуг Октябр чаа амыдыраче чырыткылыг делген орунку амыткаш, силерниң салым-чулуңарың үндөсүн-биле өскерткен. Боттарыңарның мадырлыг күш-ажылчыңар болгаш уругларыңарны кишилер дугайында сагыш салышыңар-биле бистин инициативасын найгамчык салышыңарны кирип турар силер— деп, СЭЖП ТН-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң совет улуска Улуг Октябьның байырлыг таварыштыр чедирген байырында бистин ажил-иши херэзженнерикти ыңчаар бадик үнелдиз.

Шынап-ла, бистин чуртувустун улутпунда болгаш кедээ ажылагында амылдап турар бөгү амыкчы чоннарың 49 хуузу, дээди болгаш ортумак эртемниң специалистерниң 58 хуузу херэзженнер болуп турар. Чырыдышыңарда болгаш културалда, кадым камгалаанда, эртемде өзүп олурар салгалдык икитизилдегинде, күрүнени эргеп белешкен херэзженнер улуг черин ээлеп турарлар. Оон иескү чижектерин Совет Тываның херэзженнериниң ажил-амыдыралында тодаргыч-биле көрүп болур. Республиканың, Дээди Советиниң херэзжен депутаттар 28 хуу, а чер-чер Советтеринде 47 хуу. Партия, совет профивален, комсомол органның ажилында алың херэзженнер амылдап турар. Кедээ ажылагында он-он муң херэзженнерден аңгыда, чаа тыва ажилчын аңгының херэзженнериниң саны өзүп орло.

Октябьның социалист Улуг революциянының юбилейнге алдар болдурган бөгү улустун күш-ажылы көрдүрүшкүңүң херэзженнер калбаз-биле кирип, кажангызындан-даз артык чүктүлдү амылдаанын оларның ажил-херектери бадыткып турар.

Херэзженнериниң бо найгамчык көдүрүшкүңүң чер-черде херэзжен чөвүлелери, оларның актив, партия, совет органның удурткучы-биле, оларның бугудуруге, хой-ниги амылдарыңа инициативаны улам илдеп-иживип, хоорай, суурларны чаа-гыйнар, ниити културалын бедие амылдарың күш-тегилдеп. Социалист чырыш ыракы оларларда малчы өглерден, суурларда чурттап бажыңарыңдан эгелээш, район төптеринге, хоорайларга четп калбарган.

Барың-Хемчик районун «Большевик» колхозунда херэзженнер чөвүлели (дагызы Александр Кара-Сал) чогадычы, инициативист амылдап, чаа чүдүрлөп бо-ла тыпкан турар. Колхоз бугудуруге херэзженнериниң киржилге илдепкейкен, олар амыл-аңгының чууга амылдарыңа, ылангыя мал амычында, хейу-биле хаара туттунган. Санычалы Оржак Постанма, Попжак Кок-чыс. Зоя Саая, Хомычу Биче-Уруг олар бо чылың 9 айларында эдер ивек бүдүрүдөн-не 1400—1500 кг сүттү сагганар. Аска-да мурнак херэзженнериң ол колхозтан хейу-биле адып болур. Сөөгү чылдарда колхозтун төвү—Эржи-Барлың таңыттынмас кылдыр чаартынган. Борта херэзженнер боттарың күш-ажылы улуг үлүң иригенер. Ол чөвүлелдиң амылы-биле таңыш, районун өскө черлеринден, кижэзы райондардан төлээлер база чорзандар.

Херэзженнер активтери В. И. Ленинге, партияга турсактаан болгаш «Аныяндан адың калмаз», «хой-ниитиниң черинге бодун ач чорууру», «Өг-булениң бюджетке» болгаш өске-даа тематиктиң кеңээлериниң базз төрөң чериниң адыр-сурагыг кижилири-биле, күш-ажылың мурнакчылары-биле уламчылаарың эрттиргилсэн.

Республиканың суурларынга, районнар төптеринге күш-ажылы херэзженнериниң слеттарын, хуралдарын эрттирип, аңаа юбилей-лик чылда кылган амылы түңүп, моон сонгаары сорулгаларың чуугалажып тургулаан. Ол хемчеглер-биле калы хол-биле эргып, сиңип кылган нарын кылгыларын, ажаап өстүрген ногааларын, ашы-ченин яны-буру бюджетарыңның дөлөгелгезин эрттиргилсэн. Бичири чыштардан эгелээш назылап кырааныңга чедир бот-тывыңыр уран чуудуңду көргүзүлгеринге ол хүнерде хой-хой ишчилер киришкен.

Хөвү-Асының Нина Ензан, Каз-Хемнин «Тилелгез» колхозунун Е. Ботринкина, Зрининиң «Чаз орун» колхозунун Күсө Зренчина догдалаан херэзженнер чөвүлелери «Эң ки херэзженнер чөвүлелери» деп социалист чырыштың тилекчилери болуп шыла-рааннар.

Херэзженнер ортузунда чорудуп турар амылдарда четпестер ам-даз бар. Ылаңгыя херэзженнериң бугудуруге хаара туудар, уруглар албан черлерин, школаларны шеде алып амылдар чамдык черлерде кошкач тургустунган. «Тыва» совхозтун Хондгергейде 136 херэзженнер совхоз бугудуругезин кириштип турар. Өвүр райо-зунун, ниитиниң ченинделге черлеринде колдуунда херэзженнер амылдап турар. Оларның белетип турар ченинги шынары кууду, ассортменттиң четпес. Чамдык черлерде ясли-садтарга бичири уруг-ларны долзуу-биле хүлээп алып байдал чогуңдан иелер амылгэ чет-че үнөмий турар.

Партия организациялары херэзженнер ортузунга амылда четпестерини чаладырын, ылангыя фермаларда болгаш бригадаларда херэзженнер белүктеринин ажилыңа практиктиң дуззаны чедире-рин бодунун чууга сорулгаларың бирээзи кылдыр санаар ажур-луг. Бистин херэзженнериң боттарың чогадычы аргаларың болгаш талантыларын улам калбатып тургаш, коммунизми тургу-зарыңа телентип салышыңарны кириер дээрзинге бижым бузу-редиг бис.

БИСТИҢ РЕПУБЛИКАДА

Сөглээң сөс ээлеттинген

Бистин амыя республиканың бистин хүй бүрү сайырап, үлестир, чурттап, култура болгаш коммун-нап туулгаларыңа күрүдене тус-кайлап берип турар аш херэгиниң саны чыл бүрү улуг өзүп турары тудугку кижилериниң сагыш-сеткилин кызыгар чок өртүп тур-дар. Манаа чакчек кылдыр, Тыва автономнуң республикага 1967—1970 чылдарда 250 миллион рубль-дин капитал туудуп чоруттур деп төлөвлөдүн барың айтырга-ла четпир.

Октябьның 50 чыл оюн байыр-лаарыңа сорук кирген, аңаа ал-дар болдурган бестикел хүлээл-лерип алган турган Михаил Дани-лович Шиповалевонун бригадасы, ол хүлээлгезин эрестип күөскөткөн. Ук бригада «Кызыл тулук» туду-гү эрестелгезин ийги чүстөгүдө хам-маарык турар. Бригаданың кежи-гүнери айыралдыг, чыңымы шу-пу-гу дөш, шупугу чыңымы дөш амылдап турар. Оон составында 24 тудугку, оларның ийги коммуни-стер, бирээзи комсомолчу, чеден хер-рээк тудугчулар Мергейиз та-ламы-биле-даа ам көөргө яны-бу-ру-дашчылар, бичириң, арматур-щиктер, бетошчылар дэп өскө-лөдө.

1967 чылдың февраль 2-де бри-гаданың төвү бичири карнас бажы-га тудулганын чыгып келген. Кижилер ийди-миңда сумелешкен, боданга, харың маргышканды түр-гүлаан. Ол дөрге өзгөш чыл—1967 чылда, улуг революцияны-ң байырлыгың алдар болдурган со-циалист хүлээлге алдар дэп бри-гада кежиүвөрүнүн чыгып тур-ган.

Юбилейлик чыл эгелээш болгай, Кижилер үрүсү аңаа чедийшканың уруураж дэп белеткен хүлээл-гелерин ач турар. Бистин тудугку-ларыңа база-ла мидик күзүлдү-дөп, улаштың аныгың Павел Иван-ович Чербаков чыгулаан.

Мурунда—дөрткү бригада

Ак-Довуракта он ийи дугаар авто-баазаның ийги автоколхозының коллективини он айларың тоңна-кило-метр таламы-биле программазың 106,6 хуу күөскөткен. Эң дээр көр-гүзүңү дөрт дугаар бригада чедип алган. Ук бригаданың чолаачылары кый тонна чүк сөөртүр «МА3-525» деп машиналарын башкарып турар. Бригада тонна-километр таламы-биле он айларың планың 123,2 хуу кү-өскөткөн. Бригаданың хоотун чолаачы Анатолий Паталов удуртуп турар. Чүк сөөртүрүнүн хүн болгаш ай-палын чолаачылар коммунист Андрей Гуров, алышкылар Алексей база Анатолий Шейботар ажыр күөскөдүп, мурнакчыларың олурдуңга кирген-нер.

Даарыңкчылар сөзүн ээлээң

Кызылдың даарыңга компандың ажыкчылары 1967 чылдың 10 айларың дургузупта планың ажыр күөскөдүп дугайында сөзүн ээлеп, 247 муң рубльдин ийги продукциямы бугудуген. Ол дөрге 10 айларың планың 105 хуу күөскөткөн-дир. Мастер А. И. Гелесеваның удурткамы дөрт дугаар бригада планың 103 хуу күөскөткөн.

Даарыңкчыларда Р. Егоров, А. Тимошкина, А. Фролова олар терипти эки амылдап турар—деп, ол мастер чуугалаан.

Н. С. Макаровның бригадасы он айларың иштинде база эки үр-үңдөдүп амылдаан.

дээр ажурлук бис дээрин чууга-лаан. Ылаңгыя Улуг-Хем квартал-да тудуп эгелеш турарымыз 3 кор-пустаң тудулгаларыңа хаммаарыр ажыдарың Октябрь 1-де доозарың хүлээлгезин адырбас деп ол са-валдаан. Чамдык кижилер ову дин-наш, чуугалаарга белен, кылдыр-га берге болгай дийип, чагының-даа тургулаан. А бригада кежиүвөрү-нүн эң хойу ову яны-биле леткин-харын-даа оон хойу кыларың кыл-дарып херек дийшенер.

Адылган хүлээлгезин аймак-херек кырымга ботталдырып киришкен. «Сөгүс сөс, көрткөн мана деп ты-ла үлестер чууга» деп, берген сөзүң бригада ээлеп шыдаан. Тудуг тел-пологиязың бугураң мидик күштүп бригада 18 айлар иштинде туду-п кылдыр ажурлук бажыңы бо бри-гада 8 ай иштинде тудуп дооскан. Бо болта тудугку кыларыңың хууса-зым ийи катаптан хой кырыгыңа ол-дур. Капитал тудуг киданыңың бо чурттапга тудуу беш калып, 60 аал ишти түртүрүп улуг бажың.

Бо тудууда 1620 кубометр, оон кө-төлгизинде 185 кубометр тудуу-п салдырган 72 кубометр бетон кут-туңган. Бажыңын иштиңи оролде-рин тускай кутуңаң иштисе матери-алдардан кылган. 15 тонна армату-ра дөмпөрүн арып шараан. Бо бугу дөңгөүдү уагыңдар бригада кежиүвөрүнүн чүктүлгө амыл-ды түңдөлгө чедип адылган. Бригада улуг-норманы ай саньдыга 110—120 тудуңаң кудулгаңың тур-ган болгаш тудугку бургуу хуаде 6—7 рубльдин амылдап ач турган.

Үгүлгө сантундерден алган көөргө, Шиповалевонун бригаданың байырлыгың чылда тергиң эки амылдааның илден-дир. Ам үдөс бригада байырлап мур-

нувун шалышты темпизин кошнат-таан. СЭЖП ТН-ның сентябрь Пле-нумунун материаларын таңыжип өрөөнтөн соода, бригада биз ка-тап бестикел хүлээлгезин алган. Кызылдың Улуг-Хем тудуг кварта-лында № 20 корпусунун тудуун кыл-дып эгелээш. Оон бирги кызыл хү-лээлгө бугураң октябрь 25-те доо-зулуп, 324 кубометр тудуубуң салган. Тудуку бригаданың чоргалары-ң мурнакчы кижилери өзөш өвөс. Оларның иштинде дашчылар Володин, Шиповский, Богданов, херэжөн дашчылар Екатерина Си-доркина, Мария Васильева, бичириң Сулаклов дэп өскөлериң-даа онал-дал демдегел болур.

Октябьның социалист Улуг ре-волюциямың 50 чыл оюңа алдар болдурган социалист хүлээлгезин эрестип күөскөткөн тудуку бри-гаданың кежиүвөрү ам бо чылды беш чылдын ийги чылың, бугу көрүлдүр-биле эки түңдөлгө дөозар дэп кымам амылдап турар.

С. САНДАН, дашчы.

САРЫГ-ХӨЛДҮҢ ШОЛБАННАРЫ

Кызыл хоорайның ыраыны «Те-ре-Хөл» колхозунун Сарыг-Хөлдө сүт-бараң фермазының коллективини бо чылың күрүнегө дөртөн беш тон-на сүттү садар хүлээлгезин хууса-за бетинде күөскөткөн, Ноябрьда сүт саалдазын кудулгатыс дэп ферма-зың саанчылары, надарчылары не-медде хемчеглери ач чоруткан. Оон түңдөлгө пландан дашчаар он ажыр тонна сүт немей дужазыңан.

Үшкү чылдын үлүүнде

Кызыл хоорай Советиниң «Көк-Тей» совхозу беш чыл планының ийги чылың бугудуругезин бестик көрүзүлгезинде доозуп турар. Совхозтун сүт-бараң фермазының коллективиниң ийги чылың соци-алист чырыштың түңү бестик көдүрүшканы, күрүнегө сүт садыры-мың чыл планың ажыр күөскөткөн, ам үшкү чылдың үлүүнде кирген, күрүнегө алыр бугураң таламы-биле саада 1750 килограмм, 20 иштисе сөзүп турар В. Долголина ишек бур-гудурур.

адын 2315 кг сүттү сөзүп, саанчы-ларың артынды бирги черде чо-руп турар. Т. Кавай-оол, Т. Соловье-в болгаш өске-даа саанчылар сүт саар планың доктаамал ажыр кү-өскөдүп туралар.

Келир чылдың дүжүдүңгө

Улуг-Хемниң «Улуг-Хаа» совхозу-нун ажил-ишчилери келир чылдын дүжүдүңгө улуг кичээлгезин салып турар. Совхозтун Арыг-Бажы сал-бырының төп шаңында ажил-иш хай-ныккан. Мында эш Колур-оолга удурткан он алы херэжөн ажил-ишчилер үрөңи арылган турар. Олар-ның күжү-биле байралапга чедир 397 тонна кызыл-тасты арылаан, складга турган. Оон 220 тоннамы «Са-ралов-29» деп сорт болган. Байыр-дал соода 150 тонна кызыл-тасты, 100 тонна арбайны арылаан.

Үрөңин арылгакчыларыңдан күш-

аымга Борбак Ховалыг, Шой Бейя, Кандан Уйгук олар шыгарлап, хүн норманың үргүчү ажыр күөскөдү-ринге чаңчыкканар.

ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министрствозунда

Ноябрь 16-да ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министрствозунда уткалгыч нотаны Канаданың Москвада элчини Р. А. Д. Фордка тудукаан.

«Канаданың чазанга дараазында түдүдү меделгези Совет Социалист Республикаларың Эвилелиниң Даштыкы херектер министрствозунга дааскан.

Ноябрь 7-де совет улус Октябьның социалист Улуг революциямың 50 чыл оюн байырлап турар хүлээлге Совет Эвилелиниң эжеңешкек чысаалды ССРЭ-ниң Оттавада элчин чериниң бажыныңды бар-ыныга организастан. Делегейниң ийги дайыңын үеинде гитлерчилер-биле калы амылдажылганы кыл-дып, ам Канадада коргашыныны тып алган бандеро-вчу болган өске-даа антисоветчи бөлүгүлдериниң баш-тыкчылары ол чысаалды эгелекчилери болганнар. Ол сорулга-биле бандеровчуларын баштымы шеригниң кемиңг херектени Стецькону Барыи Германиядан От-тавада чедип келген болгаш кара турарында аажы-лаашканын киришчилериниң тускай сургаалдазын ол кылган.

ССРЭ-ниң элчин черини бажыныңды бажыңга өнчү-чөгөөни Октябьның 50 чыл ою-биле холбаштыр-ган хүлээп алышканын чорудуп турган үеинде кыл-ган. Чыныгаң хулуңагың үш-үдүрүм кижилер элчин че-риниң эжикири бугуаалан болгаш хуудустары окулт-турган. Хүлээп алышканың кел чоран ажыкчыларың дорамчалал, бугурут шилерин болгаш өске-даа чүдүл-дерин оларге өткөп турган. Элчин чериниң бажыңында сопталарың буза шаап, ханаларың бычактап каапкан, бажыңы өрдегири-биле оралдажышканың кыл-ган.

Ол-ла хүн антисоветчи өнчү-чөгөөни ССРЭ-ниң Монреальда Кол консуль черини бажыңымың чанынга база организастан.

ССРЭ-ниң Канадада элчин чери белеткеп турган өнчү-чөгөөне канада чазактын кичээлгезин каш удаа угландырып, күрүнелер аразында өй-тавында дипло-матың харылааларын тударыңны практиказы-биле дүшүсө ол кара турарында аажылаашканың бол-дурбазы-биле чогуур хемчеглери алыр негеп тур-ган. Совет тала бо дугайында чогуур сагындарыңарың Канаданың Москвада элчинин дашчылар Канаданың чазанга база кылган турган.

Канчаарга-лаа канада өрге-чагыргалар хүндүлгөчө-лү буудуп болгаш совет-канада харылааларың көгүдө-риниң арге-ажыктарыңын ийгиңге хүлээп көрдүгөн норма-чижектерин барымдалааш, элчин чериниң өй-

даныңың, аймактың, демократы болгаш национал-хосталгыш империализмниң сүрөгү аймакчылар, чеден аймак чурттардан келген эртемден-марксистер кирди. Ажылчын аңгызын бестик чыл дургузунда хөгжүлдөзүн болгаш делегей-нин революстучу-хосталга им-периализм оң саалдарыңын өйү келген айтыргаларыңың таламы-биле беш хүн дургузунда болган чуугалажышкыңарга 140 амык кижин чүсө чуугалаан.

Эртемден-марксистериниң ол шунданың делегейниң ажилчын шимчөөшкөниңниң иштүдү эр-тирген болган Октябьның соци-алист Улуг революциямың 50 чыл оюңа турсактаан.

Түңдөс хуралга Мексиканың Коммунист партиязының ТК-аның бирги секретары А. Марти-нес Вердуго, Аргентинаың Ком-мунист партиязының ТК-аның секретары О. Гнольди, деле-гейиң ажилчын шимчөөшкө-нүн институтун директору, ССРЭ-ниң эртемден академик-тин Т. Т. Тимофеек, Эквадорун Ком-мунист партиязының ТК-аны-ның үчүңкө секретары Педро Саад, Францияның Коммунист партиязының Топ Комитетиниң кежиүвөрү, Морис Торез инсти-тудун административтиң чөвүл-елдиги дагылаң Ж. Ковьо, Канада-ның Коммунист партиязының национал дагылаң Т. Ван, Ита-лианың Каттикан ажилчын партиязының Топ Комитетиниң кежиүвөрү, ПКАП ТК-ның эртем киданың эргелекчисиң орал-дачмың З. Врублевский олар чу-гуалаан.

Конференцияга СЭЖП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев түң-дөс сөзүн чуугалаан.

«Октябьның бестик чылы бол-гаш делегейниң ажилчын аңгы-зы» деп делегейниң эртем кон-ференциясы интернационал-ды, ний, Улуг Октябь революциямы-ның дөозо болуу арын деп, Б. Н. Пономарев чуугалаан.

Бөгүн кижин төрөгелениң мурунда туруп турар үндэсип айтыргаларың шимтиргезиңиң деле-гейиң социалист түңү-биле чар-таттырың-биле чарылаш хол-балам. Октябьның эгелээш хер-роон тудулганыңа чедир дэп, улуг амылдан берге демдегел ам-даа чорудар бис деп, ол онал-дал демдегелен.

(СТА).

УЛАМ СОРУК КИРГЕН

Чөөн-Хемчик районун Ленин аттыг колхозунун ажил-ишчилери чаа эркен Улуг Октябьның 50 чылының байыр-лыгың алдар болдурган социалист чырышка алган хүлээл-гелерин күөскөдү дэп күженишиңкиниң амылдааш, эки түң-дөлгөн чедип алганнар.

Колхоз күрүнегө эвт, дүк садарыңны чыл планың нояб-рың эгезинде күөскөдүп алган, күрүнегө тараш садар план ийи чартык катап ажыр күөскөткөн. Ылаңгыя колхоз район-мунун, райкуускомунуң турсакала туугон колхозка тыыскан.

Юбилейлик чылда ажил-ишчи манаар демдегелеткен мал-чынаар бо эгелеш турар кыштаглаашкыны чедийшкыңиң ажыр эртер, механизаторлар келир чылдың тарылгасыңга үлестерип белеткенер. тудугчулар тудуг амылдын дүргөн бол-гаш шынарлыг чорулар дэп, беш чылдың үшкү чылында эки амылдаарлар.

О. АРАКЧАА.

Ажылгалаг кивирер

Өвүр районунун таву Хандыгайты суурда школада спортзал бар. Кыш калварге ол амылдаар баар. Чүгө дээрге залды чыдаар батареалар доңгулап каар. Оң учурунда күш-

культура кишээлдери дорту-биле чу-гаалаарга, эртептин турар. Спортзалдың одалганың эде кыл-гаң, ону ажылгалга киризе чогуур.

Моңгуш Моңгуш-оол Совет Ар-мияның хуралыңыңе албан хаап турары, көрөөн Тываның 1964 чылда эл келген. Аныяк оол кел-ген доран-на республиканың сар үлестүрүңүн баштайды— Ак-Довурактун тудулганы амылдап кирген.

Ажылап кыламык, амдырлар-чурттапга үлестерге ажыкчымы бо кыска хуусаалың иштинде бестик мергежилдиң, дүрүлгалаам токар апарган. Коммунист күш-ажыдың шалымчы деп бестик атты чедип амыр-биле коллективке калбарган социали-ст чырышка киришкен, Моңгуш Моңгуш-оол ажылы бестик шы-нарды күөскөдүп, бестик бугуду-ругу амылдап, хой-ниитиниң ажалыңа илдепкейди киржил келген. Эки амыл дөрт өрткөткөн бараннар болгаш Хундөгө бижиктер-биле каш удаа шаңмат-кан. Ол— ам бешки разрядтың токары, коммунист күш-ажы-дың шалымчымы.

ЧУРУКТА: Моңгуш Моңгуш-оол.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотогу.

